

Nemzetközi tőkebefektetések munkaerő-piaci hatásai Komárom és Komárno térségében

KOVÁCS ANDRÁS¹–SZABÓ INGRID²

Abstract

Effects of foreign direct investment on the labour market in the Komárom–Komárno area

The industrial park located in the town of Komárom (Hungary) belongs to the most successful examples of the Hungarian economic transition process and structural change. Nowadays the Nokia cell phone factory and its suppliers secure workplace for about 15,000 workers (half of them commuting from the neighbouring Slovakia) laying down the long-term, stable prosperity of the region.

This paper analyses the situation and changes in labour market of Komárom–Komárno borderland region, and introduces the micro- and macroeconomic factors, which are influencing its further development. The draining of reserves in free labour force of the region, and the diminishing number of Slovakian workers will fundamentally influence the structure of employment of the border region and will ultimately result in a steady over-demand in labour force. In the analysis it is argued that only a proactive, regional, integrated labour force development strategy and a conscious plan for attraction of new workers into the town(s) can result a sustainable economic development for Komárom and its region.

Bevezetés

Az elmúlt évtizedek gazdaság és társadalomformáló folyamatai, globalizálódó gazdasági rendszerek (TNC-k szerepének növekedése, egyre szabadabbá váló tényezőáramlás, deindusztrializáció, stb.) alapvetően átalakították a korábbi évtizedek termelési szerkezetét. A napjainkban világszerte működő mintegy 64 ezer transznacionális vállalat és az ezekhez tartozó 866 ezer leányvállalat állítja elő a világ GDP-jének mintegy 40%-át, ezáltal mintegy 45%-os részesedést szerezve a teljes világkereskedelemből (SIMAI M. 2002; UNCTAD 2004). A korábbi nemzetgazdaságokra épülő termelési struktúra térben differenciálttá vált,

¹ PhD-hallgató, Széchenyi István Egyetem, Győr. E-mail: kovacs.andras20@chello.hu

² egyetemi tanársegéd, Selye János Egyetem, Révkomárom, Szlovákia. E-mail: szabo.ingrid@selyeuni.sk

új területi szintek és összefüggérendszer alakultak ki: szupranacionális gazdaságok (EU, NAFTA stb.), nemzetgazdaságok, lokális/regionális gazdaságok jöttek létre (LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2003).

A tényezőáramlások (tőke, munkaerő) térfolyamatának leírására egyre fokozottabb figyelmet szentel a közgazdaságtan, a *main-stream* közgazdasági elmélet mellett az 1980-as évektől folyamatosan fejlődik a „földrajzi gazdaságtan” (*geographical economics*) irányzat, amelynek modelljeiben a különböző elméletalkotók eltérő hangsúlyt fektetnek a térben zajló gazdasági folyamatok különböző jellegzetességeire. Míg KRUGMAN modelljeiben az eltérő tényező-ellátottságú régiók közötti piaci egyensúlyteremtő áramlások leírására koncentrálnak, addig PORTER a tartós, térbeli jelleget (is) öltő (lokális) vállalati versenyelőnyöket elemzi (BRAKMAN, S. et al. 2001; LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2003).

Az egyre integráltabbá váló globális gazdasági rendszerben a lokalitásban rejlő versenyelőnyök még fontosabbá válnak, így a lokális/regionális gazdasági rendszerek egyes elemeinek és folyamatainak (klaszterek, inter- és intraregionális tényezőáramlások) elemzése napjainkban kiemelt fontosságú (LENGYEL I. 2003).

A nemzetközi tőkeáramlások és közvetlen tőkebefektetések hatása Magyarországon különösen erősen érezhető (nyitott gazdasági jellegéből adódóan), és az utóbbi években jelentős hatással van nemcsak az ország egészének gazdasági fejlődésére, hanem meghatározó hatást gyakorol egyes régiók prosperitására. Az Audi vagy a Nokia megjelenése jelentősen hozzájárult a győri és komáromi regionális gazdasági fejlődéséhez, ugyanakkor az IBM kivonulása Székesfehérvárról jelentős megtorpanást eredményezett a királyi város és vonzáskörzete növekedésében.

Tanulmányunk célja, hogy Komárom-Komárno várospár és vonzáskörzete példáján – áttekintsük és értékeljük a térség munkaerő-piaci helyzetét, valamint folyamatait. Vizsgálatunk során elemezzük a térség munkaerő-piacának fő jellegzetességeit (munkaerő-piaci kereslet-kínálat, munkanélküliség), a térség fő foglalkoztatóit és a munkavállalók térbeli mozgását a városok között és vonzáskörzetükben, valamint a napjainkban széles körben terjedő bérelt munkaerő (munkaerő-kölcsönzés) foglalkoztatási sajátosságait. Továbbá értékelni szeretnénk, hogy Komárom városa hogyan használja fel az „új iparból” származó többletbevételeket annak érdekében, hogy hosszú távú fejlődési pályán tartsa a várost és vonzáskörzetét.

A vizsgálat aktualitását az adja, hogy napjainkra megteremtődött a korábban évtizedekig elválasztott és eltérő irányba fejlődő kettős város és vonzáskörzetük újraintegrálásának lehetősége az EU-csatlakozást követő szabad munkaerő-áramlás révén.

Gazdaságtörténeti vázlat

A Duna két partján, a Vág torkolatánál fekvő ősi település már a kelták és rómaiak korában is nagy jelentőségű volt, a ma Komáromhoz tartozó Szőny területén álló Brigetio a római korban jelentős város, fontos limes-helyőrség. A középkori oklevelek 1037-ben említik először a várost, azonban jelentősége a török hódoltság korában értékelődik fel, főként kedvező katonai stratégiai fekvésének köszönhetően. 1715-ben Komárom az ország ötödik legnépesebb városa, jelentős katonai és logisztikai központ. A 18. sz. gabonakonjunktúrája átmenetileg tovább erősíti a város pozícióját, városhierarchiában elfoglalt helyét, azonban a 19. sz. gyors közlekedéstechnikai fejlődése (gőzhajózás,

vasútfejlesztés) már kedvezőtlenül érinti Komárom fejlődését a hazai városok versenyében (SIKOS T. T.–TINER T. szerk. 2007).

Komárom jelentősége a 20. sz. folyamán tovább csökken, az I. világháborút követő békekötés „kettészakítja” az egykori gabonakereskedelmi és katonai központot, és a kettészakadt város és térségének fejlődése eltérő irányba indul el. Amíg a magyarországi térség (Komárom és vonzáskörzete) infrastruktúrája, könnyű- és élelmiszeripara valamint nyersanyag-feldolgozó ipara (kőolaj-feldolgozás) egyaránt jelentős fejlődésen ment keresztül, addig a szlovákiai oldal (Komárno) monocentrikus fejlesztésében a korábban is a városban működő hajógyár kapacitásbővítése játszotta a domináns szerepet (SIKOS T. T.–TINER T. szerk. 2007).

A fentiek következményeként a rendszerváltozás okozta strukturális válság és átalakulás sokkal mélyebben és hosszabb ideig éreztette (éreztetni) hatását az „egygyáras” Komárnóban, mint a „több lábon álló” Komáromban. Amíg a magyarországi város(rész) gazdasági fejlődése – kedvező földrajzi fekvésének (Bécs–Budapest innovációs tengely) és fejlett infrastrukturális kapcsolattrendszerének (Bécs–Budapest vasútvonal, M1-es autópálya, 1-es főút) köszönhetően – gyorsan megindult, addig a szlovákiai Komárno az 1990-es években nem tudta felszámolni a helyi gazdaság válságát és annak társadalmi vonatkozásait (a regisztrált munkanélküliek aránya a 2000-es évek elejéig 30%-os szinten állt!).

A komáromi ipari parkba betelepülő Nokia mobiltelefon-gyár és a beszállítóinak megjelenése az ezredfordulón nemcsak a high-tech ipar megjelenését eredményezte a városban és környékén, hanem teljesen átalakította a korábbi foglalkozási szerkezetet, megnövelte a város vonzáskörzetét és új városi funkciók megjelenését eredményezte. A kezdetben néhány száz főt foglalkoztató üzem kapacitásbővítése és a beszállító vállalatok folyamatos megjelenése következtében a komáromi ipari parkban dolgozók létszáma elérte 2006-ra a 15 ezer főt, így közvetlenül és közvetetten is alapvető hatást gyakorol a térség munkaerő-piaci viszonyaira.

A Nokia megnyitásakor elsősorban a magyarországi térségben fellelhető szabad munkaerő alkalmazását célozta meg, azonban a kapacitásbővítésnek és új vállalatok letelepedésének következtében felmerülő új munkaerő-igényeket már Komárom és vonzáskörzetéből már nem tudták kielégíteni. A 2004-es uniós csatlakozás szabaddá tette a munkaerő áramlását Szlovákia és Magyarország között, mely jelentős munkaerő ingázást generált Komárno és vonzáskörzetéből.

Napjainkban a komáromi ipari parkban dolgozó munkavállalók közel 50%-a szlovákiai magyar. A munkanélküliség drasztikus csökkenése mellett a komárnói helyi vállalkozói réteg is jelentősen megerősödött, számos új fuvarozó vállalkozás, munkaerő-kölcsönző cég jelent meg a szlovákiai városban (városrészben) is. A várospár két tagjának fejlődése azonban nem azonos ütemű, a ma-

gyarországi oldalon működő ipari létesítmények adóbefizetései és a helyi elit magasabb színvonalú foglalkoztatása miatt Komárom fejlődési perspektívái jobbak, jóllehet a szlovákiai város(rész) népessége közel kétszerese Komároménak.

A két Komárom eltérő térségi szerepköre és kapcsolatrendszere

Az ikerváros két tagjának évtizedes elváltságtottsága, elzártága és eltérő fejlődése pályája miatt napjainkra számos területen eltérő térségi szerepkört, funkciókat tudhatnak magukénak. A mintegy 36 ezer lakosú Komárno – Szlovákián belüli periférikus helyzete ellenére – a 107 ezer lakosú Komárnói járás székhelye, a felvidéki magyarság kulturális, szellemi központja, a szlovákiai délvidék jelentős ipari (hajógyártás, cipőgyártás, élelmiszeripar) és szolgáltató centruma. Ezzel szemben Komárom térségi szerepköre – a jelentős high-tech ipar munkaerő-piaci hatásától eltekintve – sokkal kevésbé meghatározó. A 41 ezer lakosú Komáromi kistérség központja Komárom (29,6 ezer lakos, 2006) regionális pozícióját negatívan befolyásolja a várostól 30 km-re található két régió-, ill. megyeközpont, Győr (128,3 ezer lakos, 2006) és Tatabánya (70,6 ezer lakos, 2006) elszívó hatása.

A vegyes (60%-ban magyar, 40%-ban szlovák) lakosságú, lassan fejlődő Komárno, és a szinte tisztán magyar népességű gyors ütemben gyarapodó Komárom kapcsolatrendszerének átalakulását a rendszerváltás, az EU- és a schengeni csatlakozás alapvetően meghatározta.

Ám a helyi formális, félhivatalos és informális kapcsolatok alakulása nem feltétlenül minden esetben a „közös jövő” építésének irányába mutat, ahogyan ezt más vizsgálatok is kimutatták hasonló helyzetben lévő városok (pl. a német-lengyel határon fekvő Guben–Gubin várospár) esetében (MATTHIASSEN, U.–BÜRKNER, H.-J. 2001).

A városok között formális a kapcsolatépítés, a közös Interreg projektek megvalósítása, közös önkormányzati ülések jelzik az együttműködési szándékot. Az informális kapcsolatok „határon átnyúló” barátságok, házasságkötések formájában szövődnek újra. Azonban – remélhetőleg már nem túlságosan hosszú ideig – az együttműködési szándék hiánya, intolerancia, és a „folyó túloldalán” élőkkel szembeni előítélet szintén megfigyelhető a két város és lakóinak viselkedésében, mely jelenségek a városok közti funkcionális együttműködés hiányában (közös városi fejlesztések, közös kommunikáció, stb.), a munkahely-féltésben és káros etnikai-alapú megnyilvánulásokban öltönek testet.

A városközi kapcsolatok alakulásában/alakításában meghatározó szerepe van a Komáromban működő ipari parknak, az ott dolgozó magyarországi és szlovákiai munkavállalóknak, valamint az ipari parkból származó helyi jövedelmeknek és bevételeknek. Ám a két városban aszimmetrikusan jelentkező pozitív

és negatív gazdasági és társadalmi hatások nem feltétlenül pozitív irányba módosítják a városok és polgáraik kapcsolatait, ami az alábbiakban is tükröződik:

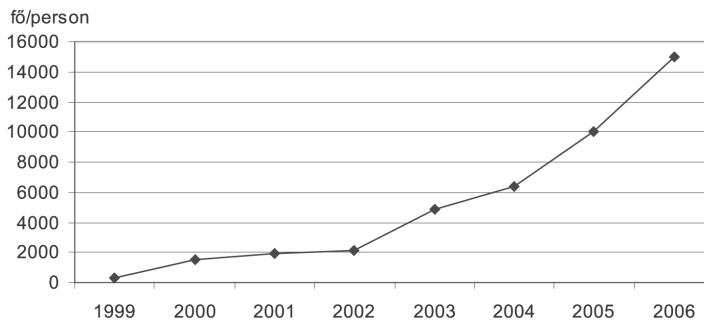
- A helyi iparüzési adó nagysága Komáromban mintegy 4 Mrd Ft/év.
- Az ipari parkban foglalkoztatottak felvidéki munkavállalókat sok esetben hátrányosan megkülönböztetik, azáltal, hogy „csak” munkaerő-közvetítő cégek közbeiktatásával foglalkoztatják őket, sok esetben csak „idénymunkára” (pl. a karácsony előtti forgalomnövekedés miatti többletkapacitás-igény biztosítására).
- A komáromi lakosok jövedelmük jelentős részét Komáromban költik el is, ezzel hozzájárulva a helyi vállalkozói réteg jövedelmének gyarapodásához.

Tanulmányunk további részében a korábbiakban már vázlatosan bemutatott összefüggések és folyamatok egy szeletének, a munkaerő mozgások sajátosságainak bemutatására vállalkozunk. Valamint hangsúlyozzuk, hogy a szerzők elkötelezettek a szlovák-magyar határtérség gazdasági-társadalmi térfolyamatainak további, részletes feltárásában és elemzésében.

A Nokia és beszállítóinak megjelenése, hatása a térség munkaerőpiacára

Az 1999-ben Komáromban mobiltelefon-összeszerelő üzem létesítő finn multinacionális vállalat, a Nokia letelepítése a kedvező infra- és szuprastrukturális adottságokon alapuló sikeres helyi településfejlesztés iskolapéldája volt. A Nokia Magyarország Kft néhány száz fő alkalmazásával indult, 2007-re azonban a gyár már mintegy 15 ezer főnek adott munka lehetőséget (1. ábra).

Az ipari park folyamatos bővülése révén szinte minden évben új vállalatok jelentek meg Komáromban, újabb munkahelyek százai keletkeztek. A betelepülő vállalatok szinte kivétel nélkül a Nokia mobiltelefongyár kiszolgálására szakosodtak, (1. táblázat) Szemben más Magyarországon működő

1. ábra. A foglalkoztatottak számának növekedése a komáromi ipari parkban (szerk. Kovács A. 2008). Forrás: SIKOS T. T.–TINER T. 2007

The increase of employees in number inside the Industrial Park of Komárom (ed. Kovács, A. 2008). Source SIKOS, T. T.–TINER, T. 2007

1. táblázat. A Nokia és beszállítóinak tevékenységi köre

Betelepülés éve	Beszállító	Fő tevékenységi kör
2000	Perlos (Finnország)	Műanyagipar
2003	Foxconn (Tajvan)	Mobiltelefon-alkatrészek
2003	Sunarrow (Japán)	Mobiltelefon-alkatrészek
2004	Hansaprint (Finnország)	Nyomdaipari tevékenység
2004	RR Donnelley (USA)	Nyomdaipari tevékenység
2005	LK Products (Finnország)	Mobiltelefon-alkatrészek
2005	Savcor (Finnország)	Felületkezelés, festés
2005	Mirae (Dél-Korea)	Felületkezelés, festés
2006	Stora Enso (Finnország)	Csomagolóanyagok gyártása

Forrás: www.kiv.hu

transznacionális vállalatokkal (pl. esztergomi Suzukival) a Nokiára, nem jellemző, hogy széles körű hazai KKV beszállítói csoporttal állna kapcsolatban. Ennek oka, hogy Komárom térségében a Nokia-üzem termelési kapacitásának felfutásakor nem működtek olyan magyar KKV-k, amelyek mennyiségben és/vagy minőségben képesek lettek volna a Nokia beszállítókkal szemben támasztott igényeket kielégíteni.

Az ipari parkba települt cégek szinte mindegyike más országban, más telephelyen már korábban is a finn mobiltelefon-gyártó beszállítójaként működött. Így a Nokia tehát már jól kipróbált partnerekkel folytathatta tevékenységét. Napjainkra a komáromi ipari parkba települt nemzetközi vállalatok segítségével a Nokia képes a legyártott mobiltelefonokat kész állapotban kiszállítani, mivel az ipari parkban működő vállalatok helyben rendelkezésre bocsátanak minden szükséges alkatrészt és kiegészítőt (1. táblázat).

A fent leírtak alapján megállapíthatjuk, hogy a komáromi ipari park – jóllehet nem az egygyáros parkok közé tartozik, – jövőbeni prosperitása erőteljesen függ a Nokia jelenlététől. Feltételezhetően a mobiltelefon-gyár esetleges magyarországi gyártó-kapacitásának jelentős csökkentése vagy felszámolása a többi, ipari parkban működő vállalkozást is hasonló cselekvésre készítetne, rövid idő alatt jelentős munkanélküliségi problémát generálva a térségben.

Az ipari park vállalatainak munkaerőpiaci vonzáskörzete jelentős mértékben túlnyúlik a Komáromi kistérség és a Komárnói járás határain is. A Komáromi kistérségben és a Komárnói járásban az ipari park foglalkoztatóinak munkaerő kereslete a domináns, a távolabbi kistérségek és járasok munkaerejének foglalkoztatásában a Nokia és beszállítói már sokkal kisebb szerepet játszanak. A szomszédos kistérségek és járasok (Esztergomi, Dorogi, Tatai, Tatabányai, Győri kistérség; Dunaszerdahelyi, Érsekújvári járás) munkaerőpiaci viszonyait más nagy foglalkoztatók (esztergomi ipari park, tatabányai ipari park, győri ipari park vállalatai) befolyásolják alapvetően, ezért a továbbiakban leszűkítjük vizsgálódásunk területét a fent említett Komáromi és Komárnói térségre.

A mobiltelefon-gyár és beszállítóinak munkaerő-piaci kereslete eltérő módon és mértékben befolyásolta a Komáromi kistérség és a Komárnói járás munkaerőpiacát. A magyarországi oldalon elsősorban nem a munkanélküliség csökkenését eredményezte a jelentős munkaerő-kereslet, hanem az aktivitást növelte jelentősen, 2002 és 2007 között mintegy 7 ezer fővel bővült a kistérség munkaerőpiaci kínálata úgy, hogy a kistérség lakónépességének száma nem növekedett (1990 óta kb. 41 ezer fő) (2. táblázat).

2. táblázat. Foglalkoztatás és munkanélküliség a Komáromi kistérségben

Év	Gazdaságilag aktívak száma, fő	Munkanélküliek száma, fő	Munkanélküliségi ráta, %
2002	11 351	647	5,7
2003	17 576	633	3,5
2004	18 103	647	3,5
2005	17 584	1126	6,0
2006	17 648	1079	5,8
2007	18 664	846	4,3

Forrás: ÁFSZ, www.afsz.hu

A Komárnói járás a 2000-es évek elejéig Szlovákia munkanélküliségtől leginkább sújtott térségei közé tartozott (a többi dél-szlovák és kelet-szlovák területekkel együtt), a járási munkanélküliségi ráta még 2002-ben is megközelítette a 30%-ot. A 2004-es európai uniós csatlakozást követő szabad munkaerő-áramlás lehetőséget biztosított a komáromi ipari park vállalatainak arra, hogy folyamatosan növekvő, és a környező magyarországi területekről egyre nehezebben kielégíthető munkaerő-keresletüket Szlovákiából érkező (felvidéki magyar) munkavállalókkal pótolják.

A határ menti térség magas munkanélküliségi rátája és a szlovákiai relatíve alacsony jövedelmi szint egyaránt arra ösztönözte az ipari park cégeit, hogy egyre nagyobb számban foglalkoztassanak felvidéki munkavállalókat. Ennek hatására 5 év alatt közel 20 százalékponttal csökkent a Komárnói járás munkanélküliségi szintje, így szlovákiai szinten is a közepes munkanélküliséggel sújtott járások közé került (3. táblázat).

3. táblázat. Foglalkoztatás és munkanélküliség a Komárnói járásban

Év	Gazdaságilag aktívak száma, fő	Munkanélküliek száma, fő	Munkanélküliségi ráta, %
2002	55 134	15 341	27,8
2003	53 532	14 261	26,6
2004	52 207	11 703	22,4
2005	50 328	6 873	13,7
2006	47 555	5 102	10,7
2007	48 462	4 047	8,4

Forrás: UPSVAR, www.upsvar.sk

Munkaerőpiaci vonzaskörzet és ingázás sajátosságai

Az ipari park munkaerő-piaci vonzaskörzetének elemzése előtt, röviden ki kell térnünk az ipari parkban működő vállalkozások legfontosabb jellemzőire. Az ipari parkban a munkavállalók folyamatos munkarendben dolgoznak, 12 órás műszakokban. A legtöbb cég 3 délelőtti munkanap után 3 szabadnapot ad, majd 3 éjszakai műszakban eltöltött munkanap következik. A Nokia által diktált munkarendhez igazodik az ipari park cégeinek döntő többsége. A mintegy 15 ezer munkavállaló átlagéletkora 32 év, ami jól mutatja, hogy elsősorban a fiatalabb munkavállalók hajlandók vállalni a speciális terheléssel járó munkavégzést.

Az ipari parkban foglalkoztatottak kb. 40-50%-a felvidéki magyar, akiknek túlnyomó többsége betanított munkát végez, és általában munkaerő-kölcsönző cégek közvetítésével kerül az ipari park cégeinek valamelyikéhez. A park vállalatai összesen 8 munkaerő-kölcsönzővel vannak kapcsolatban, csak a Nokiába mintegy 2 ezer fő a kölcsönzött munkaerő létszáma, akik 5 munkaerő-kölcsönző segítségével kerülnek a mobiltelefon gyárba.

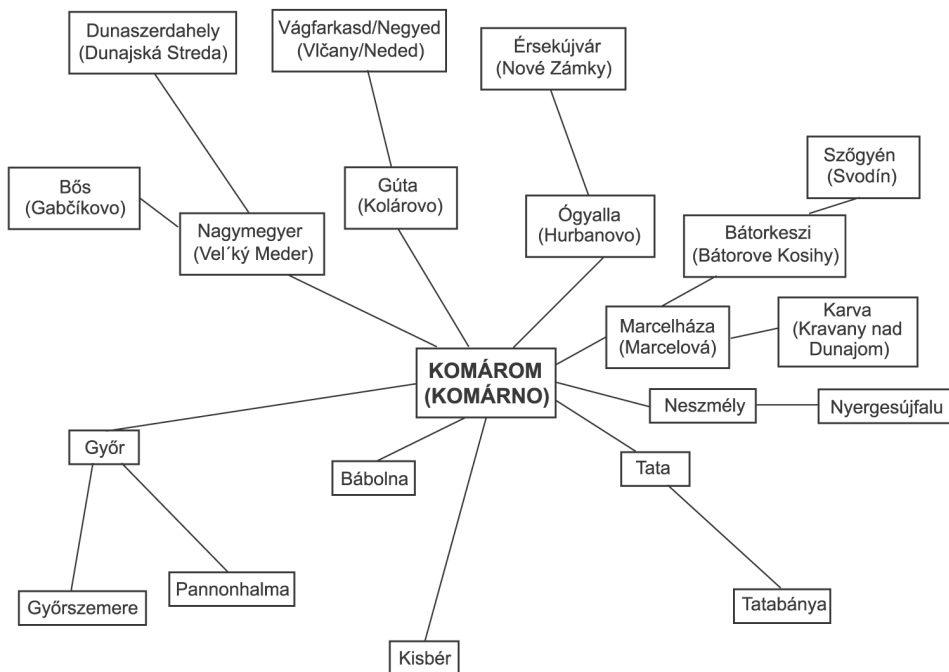
A több ezer munkavállaló műszakonkénti mozgatója jelentős logisztikai kihívás, mintegy 90 busz gondoskodik arról, hogy a magyarországi és szlovákiai munkavállalók időben megérkezzenek a munkahelyükre. A Nokia közvetlen vonzaskörzete egy Komárom körüli 30 km sugarú körben határolható le, az ipari park vállalatai erről a területről szállítják munkavállalóikat a parkba. Ez a mintegy 1 órás út a maximum, amit a térségben élő munkavállalók hajlandók megtenni a lakóhelyük és munkahelyük között naponta kétszer (oda-vissza) (2. ábra).

Napjainkra az ipari parkban működő cégek a rendelkezésre álló térségi munkaerő kínálatot teljesen lekötötték, és egyre nehezebb feladat számukra, hogy pótlólagos munkaerőt biztosítsanak a munkaerő fluktuáció és az esetleges munkaerő bővítések fedezésére.

A munkaerő-kölcsönzés regionális sajátosságai

Az egyre intenzívebbé váló globális versenyben a vállalatok folyamatosan újabb költségelőnyöket keresnek. Ennek egyik módja a kölcsönzött munkaerő tömeges alkalmazása olyan munkakörökben, melyek nem igényelnek különösebb szakértelmet, személyes jelenlétet vagy nem kapcsolódnak szorosan a vállalat alaptevékenységéhez.

A komáromi Nokiában és beszállítói körében az utóbbi években folyamatosan terjedt ennek a foglalkoztatási módnak az alkalmazása, különösen a felvidéki (szlovák állampolgárságú) munkavállalók kerülnek az ipari parkba munkaerő-kölcsönző cégek révén. A bérelt munkaerő alkalmazás utáni közterheket a munkaerő-kölcsönző vállalkozás fizeti meg, a „bérlő” vállalat a vállalkozás számára díjat fizet ezért a szolgáltatásért. A konstrukció nagy előnye, hogy a bérlő vállalat számára ez kiadás költségként elszámolható, szemben az alkalmazottak bérterheivel.

2. ábra. A Nokia munkaerőpiaci vonzaskörzete a szlovák-magyar határrégióban (szerk.: Kovács A. 2008) Forrás: a Nokia Komárom Kft. adatbázisa

Attraction zone of Nokia inside the regional labour market of the border region (ed. Kovács, A. 2008) Source: Nokia Komárom Ltd database

A szlovák-magyar határtérségben működő munkaerő-kölcsönzőkkel készített interjúinkból kiderül, hogy a kölcsönző vállalkozások 20%-tól 200%-ig (!) emelkedő jutalékot is képesek elérni a kikölcsönzött munkaerő után, attól függően, hogy az adott munkavállaló milyen felkészültségű, milyen munkateljesítményű és milyen szakterületre közvetítik ki. A szlovákiai munkaerő-kölcsönzők többségében leányvállalatai a magyarországiaknak. Illetékességük Magyarország területén egészen a Sávár–Veszprém–Székesfehérvár–Miskolc vonalig húzódik, É-on pedig egész Dél-Szlovákia területére kiterjed. A kölcsönzés egyetlen korlátozó tényezője, hogy a szlovák törvényi szabályozás szerint a kölcsönzött munkaerő minimum 25%-át Szlovákiában kell kiközvetíteni, vagyis Szlovákiában kölcsönzött munkaerő száma határozza meg a Magyarországra „exportálható” munkaerő nagyságát.

A magyarországi kölcsönzött munkaerő alkalmazásáról szóló törvényi szabályozás (Munka Törvénykönyve, 118/2001. sz. Kormányrendelet) pedig kimondja, hogy az ilyen módon alkalmazott munkaerőt semmilyen módon nem lehet hátrányosan megkülönböztetni, vagyis ugyanazok a munka- és

jövedelem feltételek között kell dolgozniuk, mint az azonos munkakörben alkalmazásban állónak. Jóllehet a bérelt munkaerő alapjövédalma a komáromi ipari park vállalatainál sem tér el a hagyományos módon foglalkoztatottakétól (operátori munkakörben nettó 80–100 ezer Ft/hónap), de számos olyan tényező lehet, amelyek közvetetten negatívan befolyásolják a bérelt munkások foglalkoztatási helyzetét. Közülük az alábbiak a legjelentősebbek:

- A szezonális keresletingadozás következtében történő munkaerő-igény változását a bérelt munkások felvételével majd leépítésével kompenzálják a vállalatok. A mobiltelefonok piacán év végén (karácsony előtt) tapasztalható keresletnövekedés átmeneti termelőkapacitás-bővítést tesz szükségessé, melynek a legjobb módja ideiglenes bérelt munkaerő bevonása a termelésbe.

- Az esetleges munkaerő-leépítés elsőként a bérelt munkaerőt érinti.

- A munkahelyi egyéb juttatásokból nem, vagy csak részben részesednek a bérelt munkások (cafeteria, üdülési csekk, jutalom stb.)

A Nokiánál és beszállítóinál a bérelt munkaerő utáni igény folyamatos növekedése napjainkra azt eredményezte, hogy a munkaerő-kölcsönzőknek egyre távolabbi területekre kell menniük munkaerőt toborozni, hogy ki tudják elégíteni a megemelkedett keresletet. Délnyugat-Szlovákiában már nem található szabad munkaerő, így Kelet-Szlovákia határ menti térségeiből, valamint Erdélyből (!) toborozzák a potenciális munkavállalókat, akiket hetente szállítanak a munkahelyük és lakóhelyük között.

A távoli térségekből toborzott munkaerő elszállásolását a térségben működő kollégiumokban és munkásszállásokon oldják meg. A munkaerő jelentős fluktuációja (50% körüli a bérelt munkaerőnél), valamint a dinamikus szlovák gazdasági fejlődés (és foglalkoztatás növekedés) már felveti a rendszer hosszú távú működésének problémáit, amit csak tudatos városfejlesztési, munkaerő-letelepítési és szakképzési politikával lehet megoldani.

A további fejlődés lehetőségei és korlátai

Az elmúlt közel 10 évben jelentős átalakulás következett be a munkaerő-piacon, a régió korábbi kínálati jellegű munkaerő-piaca erősen keresleti piaccá vált, mára az ipari parkban működő cégek sok esetben munkaerő-ellátási gondokkal küzdenek.

Napjainkban a komáromi kistérség, ezen belül pedig az ipari park működését az külföldi munkaerő biztosítja. Azonban ez a munkaerő-forrás hosszabb távon bizonytalanra válik, mivel a szlovákiai gazdasági fejlődés – jóllehet elsősorban nem a határ menti térségeket érinti – egyre több munkahelyet képes biztosítani a Komárno vonzáskörzetében élőknek is, így egyre kisebb számban hajlandók bérelt munkaerőként Magyarországon dolgozni. Továbbá egyre nagyobb probléma a térségben a megfelelő szintű szakember-

ellátás biztosítása, egyre nagyobb a hiány jelentkezik a középfokú elektronikai, mechatronikai végzettségű szakemberekből.

A térség munkaerő-piaci problémáinak kezelésére számos területet érintő fejlesztési stratégiára lenne szükség, mert a hosszú távon fennálló, és egyre súlyosabbá váló munkaerő-piaci gondok fékezhetik, sőt távozásra is kényszeríthetik az ipari park nagyvállalatait, ami jelentősen visszavetné az egész térség gazdasági prosperitását. A fejlesztési stratégia az alábbi területeket kellene, hogy magában foglalja:

- Megfelelő számú és képzettségű munkaerő tartós letelepedésének biztosítása a városban és környékén.

- A középfokú szakképzés átalakítása, a Nokia és beszállítói igényeire szabásával (középfokú iskolák képzési profiljának átalakítása).

- A munkaerő letelepítéséhez szükséges komplex ingatlanfejlesztési stratégia kidolgozása (a letelepítéshez kapcsolódó szállás, bér- és magánlakás építések, fejlesztések elindítása).

- A szolgáltatási szektor fejlesztése a megnövekedő népességszám igényei szerint.

A hosszú távú fejlesztések legnagyobb akadálya, hogy nem alakult ki stratégiai együttműködés a városok (Komárom és Komárno) vezetése és az ipari parkban működő cégek, ill. az érdekeiket képviselő Komáromi Ipari Park Egyesülés között. Bár mindkét (mindhárom) fél elmondása szerint az együttműködés zökkenőmentes, de a szerzők megítélése szerint ennek ára az, hogy viszonylag alacsony intenzitású. A nagyvállalatok igényei nem jelennek meg elég artikuláltan a helyi fejlesztési elképzelésekben, ill. sok esetben helyi politikai csatározásokra adnak okot.

Komárom városa az évi mintegy 4 Mrd Ft-os iparűzési adó bevételét nem a megfelelő prioritások szerint költi el, ugyanis ezek a bevételek képezik a forrását a város szociális, jóléti, és komfortérzetet fokozó kiadásainak, miközben a munkaerő-megtartás, munkaerő-vonzás és fejlesztésre kevés forrást fordít az önkormányzat. Ez a bevétel-felhasználási és elosztási rendszer nem szolgálja a város hosszú távú érdekeit, mert nem teremti meg a stabil növekedés alapjait (oktatás, munkaerő, stb.).

Miközben az elmúlt években jelentős fejlesztési forrásokat fordított a város önkormányzata intézményeinek felújítására, parkfelújításra, és városközpont és útfelújításra, addig a középfokú oktatás átalakítására és a munkaerő letelepítéssel szinte alig foglalkozott. Komárom középfokú iskoláit korábban megyei fenntartásba adta át, de máig nem kezdeményezte azok városi fenntartásba vételét és egy hatékonyan működő Térségi Integrált Szakképzési Központ (TISZK) kialakítását, azért hogy önállóan, a helyi vállalatok igényeihez igazíthassa a város oktatási, szakképzési rendszerét.

Az új munkaerő letelepedését sem segíti hatékonyan a város, jöllehet 15 ezer fő, elsősorban ingázó munkavállaló dolgozik az ipari parkban,

Komáromban az elmúlt években nem történt jelentős ingatlanfejlesztés, sem magán-, sem önkormányzati forrásból. A Nokia felvetette egy munkásszállás építésének tervét, azonban a kérdés hamar átpolitizálódott, és a térségi újságok „kínai lakótelep építéséről” kezdtek cikkezni, minek következtében a Nokia végérvényesen kiszállt a helyi ingatlanfejlesztésből, mondván, hogy a cég mobiltelefon gyártó vállalat, nem ingatlanfejlesztő.

Összegzés

A komáromi munkaerőpiac térfolyamatait vizsgálva megállapítható, hogy a város és vonzaskörzetének munkaerőpiaca dinamikus változáson ment keresztül az utóbbi 10 évben. Ennek fő jellegzetessége, hogy a dinamikusan növekvő munkaerő-kereslettel csak felvidéki, újabban erdélyi munkaerő bevonásával tudott lépést tartani a munkaerő-kínálat. Napjainkban azonban a gyorsütemű szlovákiai és romániai gazdasági növekedés időszakában a komáromi ipari park nagyvállalatai egyre kevésbé számíthatnak a határon túli munkaerőre, ami miatt az egyes vállalatoknak munkaerő-gondjaik keletkeztek (nem elegendő és képzetlen munkaerő áll rendelkezésre).

A közel- és középtávú jövőben – jóllehet Komárom ipari parkja nem bővül tovább – újabb munkaerőpiaci sokkra kell felkészülni, és átgondolt fejlesztési stratégia keretében kell biztosítani a kieső munkaerő helyettesítését a megfelelő számú és képzettségű új munkáskéz városba „csábításával.”

A fejlesztési stratégia alapja, hogy az ipari park vállalatai, Komárom és Komárno városának önkormányzatai, a helyi vállalkozások (pl. ingatlanfejlesztők), a középfokú oktatási intézmények, a Komárnóban működő Selye János Egyetem, a Komárom-Bábolna Többcélú Kistérségi Társulás, és a térség civil szervezetei együttműködjenek, és közösen, összehangolt módon megvalósítják a stratégia egyes részeleit. A fejlesztés alapja a megfelelő számú munkaerő letelepítése, valamint a megfelelő színvonalú szakképzés biztosítása.

A stagnáló népességszámú Komáromi kistérségben új munkaképes korú munkaerőt kell „csábítani”, amely csak egy több lábon álló ingatlanfejlesztési stratégiával valósítható meg, melyben a város és magánberuházók játszhatnak kulcsszerepet (pl. PPP-konstrukció keretében). A Komáromba és környékére letelepedni szándékozók lakásigényét bérlakás-fejlesztéssel, új lakások építésével és a környező előregedő népességű kis falvak esetegesen üresen álló házainak újrahasznosításával elégíthetnék ki.

Célszerű lenne Komárom városának a középfokú oktatási intézményhálózatot újra saját kézbe venni, és a helyi nagyvállalatok igényei szerint átalakítani. A rendszer hatékony működtetésében nagy segítséget nyújthat a központi állami támogatásban is részesülő, napjainkban formálódó TISZK-ek megalakítása. A közép- és felsőfokú képzés versenyképessé tételében fontos

szerepet játszhatna a komárnói műszaki szakközépiskola és a Selye János Egyetem is.

Úgy véljük, hogy Komárom hosszú távú versenyképességének feltétele, hogy az új munkaerőpiaci átalakulási folyamat aktív részese és alakítója legyen. Ehhez a térség döntéshozóinak mainál sokkal magasabb szintű együttműködése és kezdeményezőképességére lenne szükség a közeljövőben.

IRODALOM

- BRAKMAN, S.–GARRETSEN, H.–van MARREWIJK, CH. 2001. An introduction to geographical economics. – Cambridge University Press, Cambridge. pp. 43–49, 59–66.
- LENGYEL I. 2003. Verseny és területi fejlődés – Régiók versenyképessége Magyarországon. JATE-Press. Szeged. 28 p.
- LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2004. Regionális gazdaságtan. – Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs. pp. 55–57.
- MATTHIANSSEN, U.–BÜRKNER, H.-J. 2001. Antagonistic structures in border areas: Local milieu and local politics in the Polish-German twin city Gubin/Guben. – GeoJournal 54. 47 p.
- SIKOS T. T.–TINER T. (szerk.) 2007. Egy város – két ország. Komárom–Komárno. – Selye János Egyetem Kutatóintézete, Komárno. Szlovákia. pp. 34–37, 60–69.
- SIMAI M. 2002. A világgazdaság a XXI. század első évtizedében. – Műhelytanulmányok. 56. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 13 p.
- UNCTAD 2004. Development and globalisation. Facts and figures. – New York, 45 p.

A kiadásért felel az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet igazgatója
A kiadvány előállítását az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet végezte

Felelős vezető: SCHWEITZER FERENC

Budapest, 2008

Főszerkesztő: TINER TIBOR

Technikai munkatársak: MOLNÁR MARGIT, POÓR ISTVÁN, TÁRKÁNYI LÁSZLÓNÉ

Fedélterv: REDL ANNA

HU ISSN 0015-5403